

Sosiaalipäivystys Suomessa -nykytilanne ja uudistamistarpeet

Sosiaalipäivystyksen järjestämisvelvollisuus

Kuntien on järjestettävä sosiaalipäivystys sosiaalihuoltolain 29 §:n nojalla seuraavasti:

- Sosiaalipäivystys on järjestettävä ympärivuorokautisesti kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi. Päivystys on toteutettava siten, että palveluun voi saada yhteyden ympäri vuorokauden ja kiireelliset sosiaalipalvelut voidaan toteuttaa siten kuin tässä tai muussa laissa säädetään.
- Sosiaalipäivystystä toteutettaessa on toimittava yhteistyössä terveydenhuollon päivystyksen, pelastustoimen, poliisin, hätäkeskuksen ja tarpeen mukaan muiden toimijoiden kanssa.

Sosiaalipäivystysjärjestelmän rakentaminen Suomessa

- Suomen sosiaalipäivystysjärjestelmä on rakennettu pääosin 2000-luvulla.
- Järjestämisen ohjeet ja laatuksiteerit kirjattiin Kuntaliiton ja STM:n oppaaseen **Kiireellinen sosiaalipalvelu Sosiaalipäivystyksen järjestäminen**, STM:n oppaita 2005:8.
- Oppaan mukaan ”sosiaalipäivystyksellä tarkoitetaan välttämättömien ja kiireellisten sosiaalipalvelujen järjestämistä toimintayksikön **tavanomaisen aukioloajan jälkeen siten**, että pystytään eri vuorokauden aikoina vastaamaan välittömiin avun tarpeisiin erilaisissa hätä- ja kriisitilanteissa.”

STM:n ohjeet kunnille sosiaalipäivystyksen järjestämisestä 2005 – Mitä edellytetään

- Varautumista yllättäviin kriisitilanteisiin ja osallistumista sisäisen turvallisuuden edistämiseen.
- Päivystysjärjestelyistä sopimista toimipisteiden aukioloaikoina ja aukioloajan jälkeen.
- Kun palvelua hankitaan yksityiseltä palveluntuottajalta tai päivystys toteutetaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa, on oltava kirjalliset sopimukset sekä sellaiset käytännön järjestelyt, että viranomaispäätökset voidaan tehdä.
- Viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja menettelytavoista sopimista.
- Oppaassa listattujen laatutekijöiden huomioimista ja niiden seurantaa.

Päivystyksen järjestäminen käytännössä voidaan toteuttaa erilaisilla toimintamalleilla

- Oppaan mukaan tämä ratkaistaan alueen väestön tarpeiden ja olemassa olevien muiden päivystysjärjestelmien analysoinnin perusteella. Toimintamallia valittaessa toimintamallia on ratkaistava:
 - » Päivystävätkö työntekijät aktiiviyöajan mukaisesti työpaikalla vai varallaolosopimusjärjestelyin.
 - » Millaisiin yhteistyömalleihin eri toimintahojen kanssa on mahdollisuuksia
 - esimerkiksi toiset kunnat ja ympärivuorokautiset laitokset.
 - » Mikä on perustehtävä: rajataanko joihinkin ongelmatilanteisiin tai väestöryhmiin vai palvellaanko laajemmin. Poliisiasemien sosiaalityö on syytä nivoa osaksi päivystyksen kokonaisuutta.

Avunpyyntö voi tulla monella tavalla

- Oppaan mukaan avuntarvepyynnöt voivat tulla hätäkeskuksen kautta.
- Sosiaalipäivystystä on tarkoituksenmukaista järjestää usean kunnan tai kuntayhtymän yhteistyönä.
- Toiminnasta ja avun saamisen mahdollisuudesta eri vuorokauden aikoina on tiedotettava riittävällä tavalla.
- Kunnan sosiaaliviranomaisen tehtävä on antaa hälytyskeskukselle riittävät tiedot, että hätäkeskus voi välittää avunpyynnön oikealle toimijalle hoidettavaksi.
- Usein päivystystilanteessa riittää puhelimen välityksellä saatu apu ja tarvittaessa on oltava valmius mennä paikan päälle asiakkaan luokse.
 - » Vuonna 2005 julkaistun oppaan sisältöä on jatkotyöstetty STM:n selvityksessä 64:2006, Sosiaalipäivystyksen kehittäminen.

Sosiaalipäivystysjärjestelmän rakentaminen Suomessa

- Vuoteen 2007 mennessä sosiaalipäivystysjärjestelmä kattoi koko maan.
 - » Järjestämistavat, palvelutarpeet ja kustannukset ovat vaihdelleet maan eri puolilla riippuen palvelutarpeesta ja paikallisista olosuhteista.
- Sosiaalipäivystysjärjestelmän rakennetta ja laatua ei ole valtakunnallisesti kattavasti seurattu.
 - » Vuonna 2011 THL kartoitti sosiaali- ja terveydenhuollon päivystysten järjestäjätahoja Suomessa
 - » STM ja Valvira ovat selvittäneet sosiaalipäivystyksen tilannetta 2016. Selvitystä ei ole vielä julkaistu tämän kartoituksen valmistumiseen mennessä.

Tässä selvityksessä

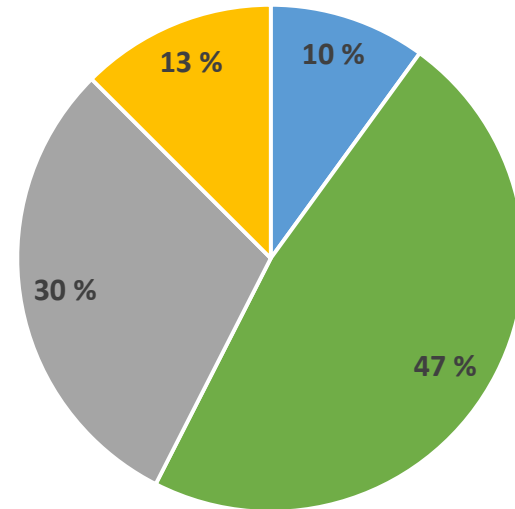
- Kartoitetaan Manner-Suomen kuntien osalta sosiaalipäivystyksen
 - » järjestämistapoja kunnittain, päivystysalueilla ja työajan mukaan järjestettynä
 - » kuntayhteistyötä sosiaalipäivystyksen järjestämisessä
 - » kustannuksia
- Tätä selvitystä varten on pyydetty ja saatu tietoja sosiaalipäivystyksen järjestäjätahoilta kunnissa ja kuntayhtymissä heinä-syyskuussa 2016.
 - » Lisäksi huomioidaan aiemmat THL:n ja STM:n selvitykset sosiaalipäivystyksestä.

Sosiaalipäivystys 2011-2016

- Sosiaalipäivystystä on merkittävästi rakenteellisesti kehitetty viiden viime vuoden aikana.
- Vuonna 2011 virka-ajan ulkopuolista sosiaalipäivystystä järjesti 50 järjestäjätahoa (kunta, kuntayhtymä tai yhteistoimintajärjestely).
- Vuonna 2016 järjestäjätahoja oli kymmenen vähemmän (40).
- Kuntayhteistyö on merkittävästi vahvistunut ja yhteistyö yksityisen palveluntuottajan kanssa sosiaalipäivystyksen järjestämisessä on jonkin verran vähentynyt.
 - » Tällä hetkellä 77 % järjestäjätahoista järjestää sosiaalipäivystystä kuntayhteistyönä.
 - » Vuonna 2011 **37 kuntaa** ja vuonna 2016 **28 kuntaa** järjesti sosiaalipäivystystä yhteistyössä yksityisen palveluntuottajan kanssa tämänhetkisen kuntajaon mukaisesti arvioituna.

Virka-ajan ulkopuolisen sosiaalipäivystyksen järjestäminen Manner-Suomessa 2016

Virka-ajan ulkopuolisen sosiaalipäivystyksen järjestäjätahot	lkm
kunta yksin järjestää sosiaalipäivystyksen asukkailleen	4
usean kunnan sosiaalipäivystyksikkö	19
kuntien yhteinen päivystysrengas/varallaolojärjestely sopimuksin	12
yksityinen palveluntuottaja mukana toteuttamassa sosiaalipäivystystä kunnan/kuntien kanssa	5
yhteensä	40

Eräitä sosiaalipäivystyksen rakenteellisia muutoksia ajalla 2011-2016

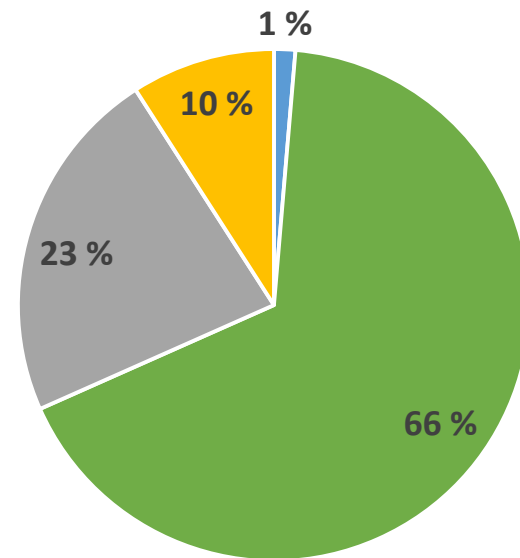
- Kuopion sosiaalipäivystys on laajentunut kattamaan lisää ympäröiviä kuntia.
- Harkujärven ja Seinäsuun sosiaalipäivystykset toimivat nyt Etelä-Pohjanmaan sosiaalipäivystyksenä kattaen 17 kuntaa.
- LOST-yhteistoiminta-alueen, peruspalvelukuntayhtymä Karviaisen ja Hangon ja Raaseporin päivystysten alueesta muodostettiin Länsi-Uudenmaan sosiaalipäivystys seitsemän kunnan alueelle.

Eräitä sosiaalipäivystyksen rakenteellisia muutoksia ajalla 2011-2016

- Oulun sosiaalipäivystystä on kehitetty ja se palvelee Oulun lisäksi kuuden muun kunnan sosiaalipäivystyksen tarpeita.
- Pohjois-Pohjanmaan alueellista sosiaalipäivystystä järjestetään nyt myös Kallion ja Selänteen peruspalvelukuntayhtymien, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen ja kahden muun kunnan yhteistyönä.

Sosiaalipäivystyksen järjestäminen kaikki Manner-Suomen kunnat huomioiden (297 kuntaa)

Sosiaalipäivystyksen järjestäminen kaikki kunnat huomioiden (297 kuntaa)	lkm
kunta yksin vastaa koko sosiaalipäivystyksestä omille asukkailleen	4
usean kunnan yhteinen sosiaalipäivystysyksikkö	197
seudullinen päivystysrengas/varallaolojärjestely	68
yhteistyössä yksityisen palveluntuottajan kanssa	28

Kuntayhteistyö on vahvaa

- Sosiaalipäivystyksen järjestäminen tapahtuu vahvassa kuntayhteistyössä.
- 265 kuntaa järjestää sosiaalipäivystyksen kuntayhteistyössä
 - » lisäksi 20 kuntaa järjestää sosiaalipäivystystä kuntayhteistyössä siten, että kumppanuudessa on myös yksityinen palveluntuottaja.
- Enimmillään kuntayhteistyössä on mukana 22 kuntaa ja vähimmillään kaksi kuntaa.

Palvelutarve vaikuttaa päivystyksen organisointiin

- Yhteistyörakenteita ja päivystysjärjestelyjä on rakennettu sen mukaan, millainen kiireellisen sosiaalityön tarve alueiden/kuntien alueella on.
- Esimerkiksi Oulunkaaren kuntayhtymän kuntien alueella (5 kuntaa) virka-ajan ulkopuolisia sosiaalipäivystystehtäviä oli vuonna 2015 ainoastaan 97.
 - » Tähän oli varauduttu samanaikaisesti varalla olevalla sosiaaliohjaaja/sosiaalityöntekijä työparilla ja päivystysringillä (10 – 15 työntekijää).
- Samana vuonna Helsingin kaupungin sosiaalipäivystyksessä hoidettiin noin 18 000 ja kriisipäivystyksessä noin 1 600 asiakasta ja tähän oli varauduttu huomattavan mittavalla resurssilla.

Helsingin sosiaali- ja kriisipäivystyksessä työskentelivät 2015

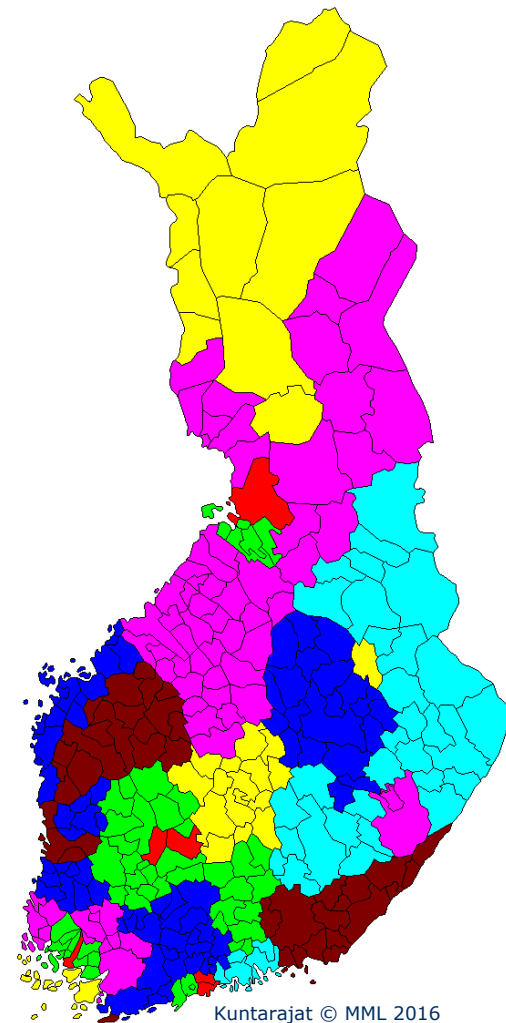
- **24/7 päivystävät, kolmivuorotyötä tekevät** sosiaalityöntekijät (16) ja kriisityöntekijät (11). Heidän tukena on arkipäivisin, arki-iltaisin ja viikonloppuna pe-ma 24/7 myös vahtimestari, joka ajaa sosiaalityöntekijäparin kotikäynneillä partioautoa. Hoidetaan myös asiakaskuljetukset mm. sijoitetuille lapsille ja turvakotiin meneville.
- **Virka-aikaa tekevät** poliisisosiaalityön yksikkö, ja Haartmanin & Malmin sairaaloiden sosiaalityö, tukipalvelujen 4 vahtimestaria, 2 toimistosihteerä, yksikköjen johtavat sosiaalityöntekijät (3) ja kriisityöntekijä sekä sosiaali- ja kriisipäivystyksen päällikkö.
- **Keikkalaisten määrä 24/7 sosiaalipäivystyksessä** oli 20 ja kriisipäivystyksessä 15. Keikkalaiset ja sijaiset olivat päteviä. Sosiaalityöntekijän vakanssit ovat virkoja, joissa laaja päätösvalta ja silloin vaaditaan lain edellyttämää pätevyyttä. Lähes kaikilla kriisityöntekijöillä on myös kriisityön koulutus ja useimmilla myös jokin terapeutin pätevyys.

Palvelutarve vaikuttaa päivystyksen organisointiin

- 44 kunnassa virka-aikainen kiireellinen sosiaalityö hoidettiin sosiaalipäivystyksiköissä ja muiden kuntien kiireellisiä sosiaalityön tehtäviä hoidettiin kuntien sosiaalitoimessa eri järjestelyin.
 - » Esimerkiksi päivystyspuhelin ja kiertävä päivystysvuoro.
- Kuntaliiton kartoituksen perusteella Suomessa on seitsemän sosiaalipäivystyksen järjestämistapaa. Jokainen kunta kuuluu johonkin niistä.

Sosiaalipäivystys kunnittain 2016

	Sosiaalipäivystys kunnittain	Kuntien lkm	Väestöstä %
	kaikki päivystyksellinen sosiaalityö sosiaalipäivystysyksikössä 24/7 aktiiviyönä	6	27
	virka-aikainen päivystys sosiaalityön yhteydessä sosiaalitoimessa, virka-ajan ulkopuolinen päivystys aktiiviyönä sosiaalipäivystysyksikössä	50	18
	virka-aikainen päivystys sosiaalityön yhteydessä sosiaalitoimessa, virka-ajan ulkopuolinen päivystys aktiiviyön ja varallaolon yhdistelmänä sosiaalipäivystysyksikössä	71	20
	virka-aikainen päivystys sosiaalityön yhteydessä sosiaalitoimessa, virka-ajan ulkopuolinen päivystys kokonaan varallaolona	68	10
	virka-aikainen päivystys kunnan sosiaalitoimessa, virka-ajan ulkopuolisessa sosiaalipäivystyksessä yksityinen palveluntuottaja kumppanina, aktiiviyötä ja varallaoloa	28	7
	virka-aikainen päivystys kunnan sosiaalitoimessa, virka-ajan ulkopuolinen päivystys 24/7 laitoksessa/toimintayksikössä, aktiiviyön ja varallaolon yhdistelmä	36	8
	virka-aikainen ja virka-ajan ulkopuolinen päivystys sosiaalipäivystysyksikössä osittain aktiiviyönä ja osittain varallaolona	38	11

Sosiaalipäivystys työajan mukaan

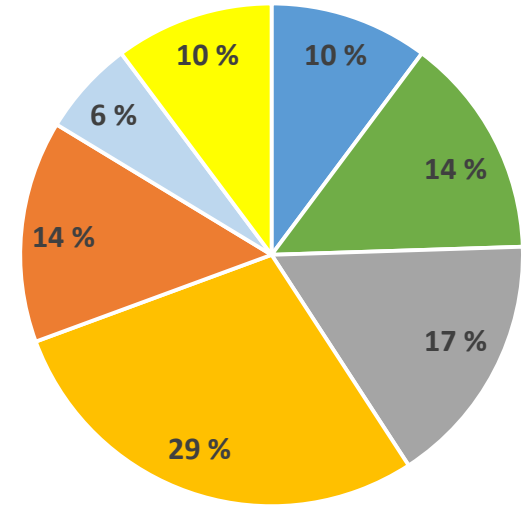
- 56 kuntaa ja noin 45 % väestöstä kuuluu alueisiin, joissa kaikki sosiaalipäivystys on aktiivista työaikaan 24/7.
- 173 kuntaa ja noin 45 % väestöstä kuuluu alueisiin, joissa virka-ajan ulkopuolinen sosiaalipäivystys hoidetaan aktiivisuuden ja varallaolopäivystyksen yhdistelmänä
 - » Useimmiten varallaoloa toteutetaan arkiöinä ma-to, jolloin päivystystehtäviä on harvoin.

Sosiaalipäivystys työajan mukaan

- 68 kunnan alueella sosiaalipäivystystä hoidetaan kuntien yhdessä sopimin varallaolojärjestelyin.
 - » Väestöstä 10% asuu näiden kuntien alueilla
 - » Varallaoloa on järjestetty sosiaalityöntekijän varallaolona, sosiaaliohjaaja/sosiaalityöntekijä työparin varallaolona ja etupäivystäjä ja takapäivystäjä järjestelyllä.
- Edellä kuvattuihin malleihin sisältyy 28 kuntaa, joiden alueella asuu 7 % väestöstä. Nämä kunnat ovat rakentaneet sosiaalipäivystyksensä yhteistyössä yksityisen palveluntuottajan kanssa.
 - » Esimerkiksi palveluntuottajan ympärivuorokautinen laitos etupäivystäjänä, kunnan sosiaalityöntekijä/-työntekijät takapäivystäjänä varallaolona.

Sosiaalipäivystys työajan järjestämisen mukaan päivystysalueilla Manner-Suomessa

Sosiaalipäivystys työajan järjestämisen mukaan päivystysalueilla Manner-Suomessa	lkm
kaikki päivystyksellinen sosiaalityö sosiaalipäivystysyksikössä 24/7 aktiiviyönä	5
virka-aikainen päivystys kunnan sosiaalitoimessa, virka-ajan ulkopuolinen päivystys aktiiviyönä sosiaalipäivystysyksikössä	7
virka-aikainen päivystys kunnan sosiaalitoimessa, virka-ajan ulkopuolinen päivystys aktiiviyön ja varallaolon yhdistelmänä sosiaalipäivystysyksikössä	8
virka-aikainen päivystys sosiaalityön yhteydessä sosiaalitoimessa, virka-ajan ulkopuolinen päivystys kokonaan varallaolona	14
virka-aikainen päivystys kunnan sosiaalitoimessa, virka-ajan ulkopuolisessa sosiaalipäivystyksessä yksityinen palveluntuottaja kumppanina, aktiiviyötä ja varallaoloa	7
virka-aikainen päivystys kunnan sosiaalitoimessa, virka-ajan ulkopuolinen päivystys 24/7 laitoksessa/toimintayksikössä, aktiiviyön ja varallaolon yhdistelmä	3
virka-aikainen ja virka-ajan ulkopuolinen päivystys sosiaalipäivystysyksikössä osittain aktiiviyönä ja osittain varallaolona	5

HUOM: samalla järjestäjällä voi olla erilainen palveluvalikko sopimuksen tehneille ympäristökunnille kuin omalle kunnalle. Esim. kunnan oma päivystysyksikkö hoitaa kaiken päivystyksellisen työn oman kunnan alueella ja ainoastaan virka-ajan ulkopuolisen päivystyksen sopimuksella ympäröiville kunnille.

Sosiaalipäivystyksen kustannukset

- Sosiaalipäivystyksen kokonaiskustannuksia koko maassa on hankala arvioida monista syistä
 - » Virka-aikaisen sosiaalipäivystyksen ja virka-ajan ulkopuolisen sosiaalipäivystyksen ja kriisipäivystyksen kustannukset eivät kaikilta osin ole eroteltavissa toisistaan ja saatavilla on joiltain osin ainoastaan tietoa virka-ajan ulkopuolisen sosiaalipäivystyksen kustannuksista.
 - » Todennäköisesti saadut kustannustiedot ovat todellisia kustannuksia alhaisemmat.
 - » Sosiaali- ja kriisipäivystyksen kustannuksia ei erotella kuntien toiminta- ja taloustilastoissa eikä kustannustietoja ole voitu poimia koko maata koskevista tilastoista myöskään aikaisemmilta vuosilta

Kustannukset eri järjestämistavoilla arvioituina

- Aktiiviyönä keskitetyssä yksikössä (HKI ja Vantaa) 24/7 järjestetty sosiaali- ja kriisipäivystyksen kustannus on noin 6,6 euroa/asukas. Näissä kaupungeissa matkat päivystysalueen sisällä ovat kohtuulliset. Suurempien etäisyyksien alueella joko tavoitettavuus heikkenee tai kustannukset ovat suuremmat.
- Varallaolon ja aktiiviyön yhdistelmien kustannus asukasta kohden vaihtelee 1,3 euron ja 8,5 euron välillä riippuen siitä,
 - » mikä osuus työviikosta tehdään aktiiviyönä (suhteessa varallaoloon),
 - » sisältyykö sosiaalipäivystykseen myös kriisityö, poliisisosiaalityö tms,
 - » tehdäänkö päivystystä työparityönä vai yksin.
- Varallaoloon perustuvien sosiaalipäivystysjärjestelmien kustannus asukasta kohti vaihtelee 1,1 euron ja 3,3 euron välillä.
- Yksityisen palveluntuottajan kanssa järjestetyn sosiaalipäivystyksen kustannus vaihtelee asukasta kohden 0,43 ja 6 euron välillä.

Kehittämistarpeita

- Sosiaali- ja kriisipäivystyksen kehittämistyötä tehdään eri puolilla Suomea ja arvioidaan toimintamalleja ja niiden riittävyttä tarpeeseen nähden.
 - » Ikääntyvän väestön palvelutarpeen arvioidaan tulevaisuudessa lisääntyvän.
 - » Maantieteelliset seikat heikentävät sosiaalipäivystyksen tavoitettavuutta.
 - Matkat päivystysalueiden sisällä voivat kestää kauan johtuen etäisyyksistä ja vesistöistä päivystysalueen sisällä.
 - » Työparimahdollisuuden turvaaminen haasteellista.
 - » Viranomaisyhteistyötä ja tiedonkulussa kehittämistarpeita edelleen.

Lähdeaineistoja:

- Kiireellinen sosiaalipalvelu Sosiaalipäivystyksen järjestäminen, STM:n oppaita 2005:8.
- Sosiaalipäivystyksen kehittäminen, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:64.
- Eeva Reissell, Simo Kokko, Anneli Milen, Markku Pekurinen, Niina Pitkänen, Sanna Blomgren, Marina Erhola. Sosiaali- ja terveydenhuollon päivystys Suomessa 2011, Raportti 30/2012, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Päivi Koikkalainen, Tiina Tuominen ja Marja Heikkilä. Kokemuksia sosiaalityö päivystyksessä – pilotista. Keski-Suomen sairaanhoitopiiri ja Keski-Suomen SOTE2020-hanke. Raportti 15.3.2016.
- Lausunnolla ollut luonnos laiksi terveydenhuoltolain ja sosiaalihuoltolain muuttamisesta 19.5.2016. Lausuntoaika 10.9.2016 saakka.
- Sosiaalipäivystyksen valtakunnallinen organisointi ja tunnistetiedot, Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisematon raportti. 2016.